

Kinga Górka

Problematyka cielesności demonów w "De malo" (q. 16, a. 1) św. Tomasza z Akwinu

Rocznik Tomistyczny 1, 227-228

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Problematyka cielesności demonów w *De malo* (q. 16, a. 1) św. Tomasza z Akwinu

Kwestia 16 *De malo* została poświęcona problematyce demonów. Jej ogłoszenie możemy datować na rok 1272, a kwestie od 1 do 15 – na rok 1270¹. Tytuł całości kwestii dyskusowanych pochodzi od kwestii 1, w której rozważane jest zagadnienie zła, sposób bytowania zła, stosunek do dobra oraz przyczynowanie zła. W kwestiach 2 i 3 rozważania skupiają się na grzechu i jego przyczynach, natomiast w następnych dwóch – grzechu pierwotnym i karze za niego. Kwestia 6 podejmuje temat wolnego wyboru człowieka, podczas gdy w kwestii 7 wraca się do rozpatrywania zagadnienia grzechu – tym razem powszedniego. W kwestii od 8 do 15 św. Tomasz skupia uwagę na wadach głównych².

Rozważania w artykule 1 kwestii 16 skupiają się wokół pytania o to, czy demony posiadają ciała złączone z nimi z natury³. W ramach filozoficznej analizy św. Tomasz przytacza argumenty, które zakładają pozytywną odpowiedź na postawione pytanie. Stwierdza, że postawiony problem nie dotyczy doktryny wiary chrześcijańskiej i wskazuje na św. Augustyna, który także twierdzi, iż nie jest to zagadnienie sporne. Za-

stanawiając się nad cielesnością i niecielesnością demonów, Akwinata wskazuje na różnorodne stanowiska filozoficzne. Według niektórych z nich istnieją wyłącznie ciała, ponieważ nieuzasadnione jest myślenie o czymkolwiek, co przekraczałoby granice wyobraźni. Działanie intelektu, rozumiane jako wykroczenie poza cielesność, jest jedną z racji niecielesności demonów. Na podstawie stanowisk innych filozofów św. Tomasz przy-

¹Zob. J. P. Torrell, *Tomasz z Akwinu – człowiek i dzieło*, tłum. A. Kuryś, Kęty–Warszawa 2008, s. 400.

²Zob. J. A. Weisheipl, *Tomasz z Akwinu. Życie, myśl i dzieło*, Poznań 1985, s. 270-271; zob. Thomas Aquinas, *On evil*, transl. R. Regan, Oxford University Press 2003, s. 9-16.

³Pozostałe pytania tej kwestii są następujące: czy zło demonów zawiera się w ich woli, czy w naturze?; czy demon przez swój grzech chciał być na równi z Bogiem?; czy demon mógł zgrzeszyć w pierwszym momencie swojego stworzenia?; czy wolny wybór w demonach może zwrócić się do dobra?; czy intelekt demonów tak został zaciemniony, że pojawił się w nim błąd?; czy demony znają przyszłość?; czy demony znają nasze wewnętrzne myśli?; czy demony mogą wpływać na ciała?; czy demony mogą poruszać ciała ruchem lokalnym?; czy demony mogą wpływać na zmysłowe władze poznawcze?; czy demony mogą wpływać na intelekt człowieka?

tacza uzasadnienie niecielesności demonów, opierając się na teorii, zakładającej Boga jako duszę świata. Anaksagoras żywił przekonanie, że działanie intelektu oddzielnego nie może być z niczym zmieszane. Arystoteles zaś ciągłość ruchu upatrywał w braku cielesności, czyli w nieskończonej mocy Pierwszego Poruszyciela. W koncepcji Platona to, co samoistne, tj. dobro i jedno, nie posiada ciała. Tomasz zauważa jednak, że Orygenes staje na stanowisku cielesności demonów, ponieważ tylko Bóg, jako pierwsza zasada, może być niecielesny, wszystkie pozostałe rzeczy już cielesność posiadają.

W kwestii 16 *De malo* zawarte są także przemyślenia dotyczące istnienia aniołów i demonów. Można je podzielić na trzy zasadnicze stanowiska. W pierwszym istnienie aniołów i demonów zostaje zakwestionowane, ponieważ zakłada się, że ich działania pochodzą z mocy ciał niebieskich oraz innych naturalnych rzeczy. Przywołane jest tu twierdzenie św. Augustyna, który przyjmuje, że za pomocą przedmiotów i istot żywych jest możliwe wytworzenie sił zdolnych do osiągnięcia różnych skutków. Św. Tomasz polemizuje z tym stanowiskiem, podając za przykład opętanie i czarną magię jako wskazujące na działalność demonów, która nie pochodzi z naturalnej przyczyny, a jest świadectwem pracy intelektu. Na istnienie zaś demonów wskazuje Plotyn, przywołany w myśli św. Augustyna: „a więc to, że ludzie mają śmiertelne ciała, uważał Plotyn za wynik miłosierdzia Boga Ojca, który nie chciał, aby to nędzne życie trwało wiecznie. Za niezasługujące na takie miłosierdzie uznane zostały niegodziwe demony, które obok nędznej ulegającej namiętnościom duszy otrzymały nie

ciało śmiertelne, jak ludzie, lecz ciało wieczne”⁴. Jako argument przeciwstawny został przywołany autorytet Jana Chryzostoma, który ani nie uznawał istnienia demonów, ani nie przypisywał racjonalności temu stwierdzeniu. Inni jeszcze głosili pogląd, że istoty rozumne, będąc połączonymi z ciałem, istnieją w trojaki sposób: jako bogowie, demony oraz dusze.

W argumentacji przeciwstawiającej się zjednoczeniu ciała z demonami z natury, św. Tomasz stwierdza, że musielibyśmy przyjąć, że całe powietrze jest ożywione, gdyby demony miałyby występować w nim⁵. A nie jest to możliwe, ponieważ w powietrzu nie występuje żadne działanie życiowe, spowodowane przez ruch, czy przez inne byty. W dalszej części następuje odwołanie się do tezy, iż każde ciało jest ożywiane od wewnątrz, a ono jest przystosowane do działania duszy. Zatem skoro każde ciało jest organiczne i ulega kształtowaniu, to diametralnie różni się od powietrza. W konsekwencji żadne ciało powietrzne nie może być ożywione. Podsumowaniem tej argumentacji jest przywołanie zagadnienia formy i materii, które łączą się ze względu na formę. W przypadku ciała i duszy jest analogicznie – ciało łączy się z duszą ze względu na odpowiednie działania. Zaś w zamyśle platoników demony są zwierzętami, posiadającymi duszę doznającą.

Z toku przedstawionej argumentacji wynika, że zarówno demony, jak i anioły nie posiadają zmysłów, które podlegają zniszczeniu. Tym organem zmysłu nie może także być ciało powietrzne, które nie jest ożywione⁶. Konkluzją zaś całej kwestii jest stwierdzenie, iż demony nie posiadają ciał zjednoczonych z nimi z natury.

⁴Augustyn, *O państwie Bożym*, IX, 10 (PL 41, 365), t. I, tłum. W. Kornatowski, Warszawa 2003, s. 561.

⁵Por. T. Stępień, *Grzech i kara złych duchów w kontekście ich niematerialnej natury. Ujęcie św. Tomasza z Akwinu*, „Stan Rzeczy” 1 (2011) nr 1, s. 103-106.

⁶Por. J. Pyda, *Wprowadzenie do artykułu 6. Czy anioły i demony z natury posiadają ciała*, w: Tomasz z Akwinu, *Kwestie dyskutowane – O mocy Boga*, t. III, red. M. Olszewski, J. Pyda, Kęty–Warszawa 2010, s. 460-462.